

ki "garîb" kelimeleri açıklamaktadır. Süleymaniye (Ayasofya, nr. 4758, 304 varak) ve Murad Molla (Dâmadzâde, nr. 574) kütüphanelerinde birer nüshası bulunmaktadır. Eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki (AY, nr. 1805) *Mecma'u'l-garâ'ib fi garîbi'l-hadis* adlı yetmiş yedi varaktan ibaret nüshasının eksik olduğu anlaşılmaktadır. 3. *Kitâbü's-Siyâk li-Târîhi Nisâbü'r*. Hâkim en-Nisâbü'r'nin *Târîhu Nisâbü'r* adlı eserinin 510 (1116) yılına kadar uzanan bir zeylidir. Hal tercümelerini alfabetik sıraya göre veren eserin bir nüshası Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde (İsmâil Sâib Sencer, nr. 1544), *Zeylû Târîhi Nisâbü'r* adıyla kayıtlı bulunmaktadır. İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfînî (ö. 641/1243) tarafından *el-Müntehab min Kitâbi's-Siyâk li-Târîhi Nisâbü'r* adıyla yapılan hülâsasının tek nüshası Köprülü Kütüphanesi'ndedir (nr. 1152, 145 varak). Weisweiler'in ve Ritter'in tavsif ettiği bu nüsha, Richard N. Frye tarafından (1965) ve ayrıca Muhammed Kâzım el-Mahmûdî tarafından neşredilmiştir (Kum 1403/1362 hş.). 4. *el-Müfhim li-şerhi garibi Müslim*. *Şaḥîḥ-i Müslim*'de bulunan nâdir kelimeleri açıklayan bu eserin herhangi bir nüshası tesbit edileme-

miştir. *Hediyyetü'l-ârifin*'de onun *Tenkiḥu'l-menâzir li-ülü'l-ebsâr ve'l-beşâ'ir* ve *Şerhu Ravzati'l-fâ'ikîn* adlı iki eserinin daha bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 225; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 — Beyrut, ts. (Dâru l-hyâi't-türâsi'l-Arabî), IV, 1275-1276; a.mlf., *A'lâm'ün-nübela'*, XX, 16-17; a.mlf., *el-İber* (nşr. Ebû Hâcîr Muhammed Saîd), Beyrut 1405/1985, II, 435-436; Sübkî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Mahmûd Muhammed et-Tanâhî—Abdülfettah Muhammed el-Hulv), Kahire 1383-96/1964-76, VII, 171-173; Esnevî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Abdullah el-Cübürî), Riyad 1401/1981, II, 275-276; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58 — Beyrut 1401/1981, XII, 235; Seḥâvî, *el-İlân bi't-tevbih li-men zemme't-târîḥ* (nşr. F. Rosenthal), Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütüb-il-İlmiyye), s. 284; Keşfü'z-zunûn, I, 308, 550; II, 1011, 1602; Max Weisweiler, *Istanbul Handschriftenstudien zur Arabischen*, İstanbul 1937, s. 115 (nr. 81); Brockelmann, *GAL*, I, 449; *GAL* (Ar.), VI, 245-246; *Suppl.*, I, 629; Sezgin, *GAS*, I, 222; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru l-hyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 267; Ramazan Şeşen v.dğr., *Fihrisü maḥṭūṭati mektebeti Köprülü*, İstanbul 1406/1987, I, 589-590; H. Ritter, "Philologica XIII. Arabische Handschriften in Anatolien und Istanbul", *Oriens* (1950), III, 75-76.

M. YAŞAR KANDEMİR

ABDÜLGAFÜR-İ LÂRÎ

(عبد الغفور لاری)

Radiyüddîn Abdülgafür-i Lârî
(ö. 912/1506)

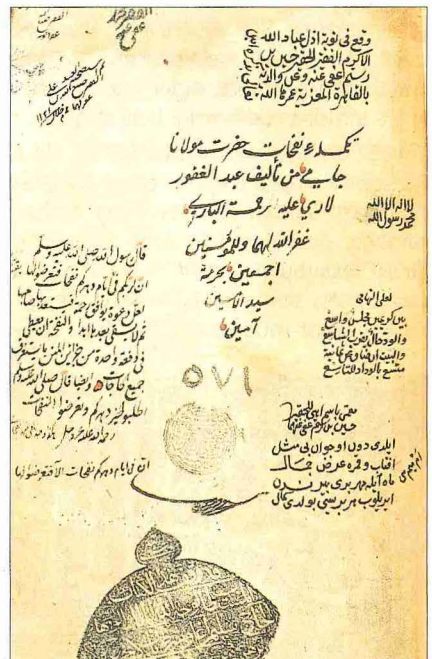
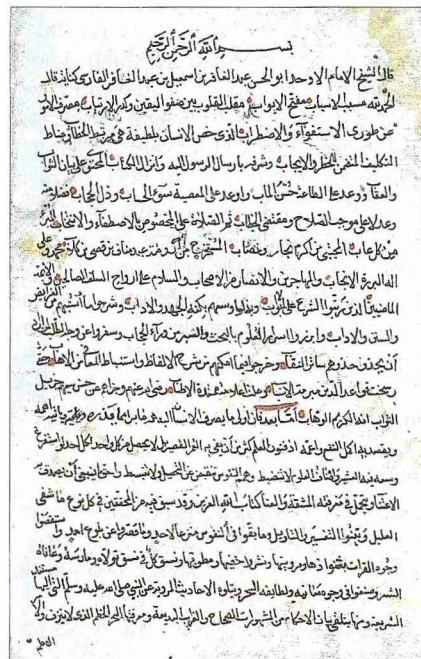
Abdurrahmân-ı Câmî'nin
önde gelen müridlerinden,
âlim ve mutasavvîf.

İran'ın Fars eyaletindeki Lâr kasabasında doğdu. Doğum tarihi belli değildir. Hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. 5 Şaban 912 (21 Aralık 1506) Pazar günü Herat'ta ölmüş ve şeyhi Câmî'nin kabri civarına defnedilmiştir. *Reşahât*, müellifi Ali b. Hüseyin el-Kâşîfi es-Sâfi (ö. 939/1532), Abdülgafür-i Lârî'nin çağdaşı ve müridlerinden biri olmasına rağmen hakkında tatmin edici bilgi vermemiş, daha ziyade mânevî yönü ve özellikle kerametleri üzerinde durmuştur. Abdülgafür'un ashatan Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geldiğine dair bir rivayeti de nakleden Kâşîfi, onun akîl ve naklî ilimlerde devrinin üstadı sayıldığını, Abdurrahmân-ı Câmî'nin eserlerinin çoğunu bizzat kendisinden okuduğunu ve *Şerh-i Fuşûşü'l-hikem*

adlı kitabının mukabele* sini kendisiyle birlikte yapıp 896'da (1491) tamamladıklarını bildirir. Lârî'nin *Nefehât*'a ayrıca bir tekmile yazdığını söyleyen Kâşîfi, onun büyük bir şahsiyet olduğunu ve şeyhi Abdurrahmân-ı Câmî gibi vahdet-i vücûd* nazariyesini benimsediğini ifade eder.

Eserleri. *Tekmile-i Nefehâtü'l-üns (el-İhtişâr ve'z-zeyl 'alâ Nefehâti'l-üns)*. Eserin Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi'nde (nr. 571) bulunan nüshası 172 varaktır. Baş tarafında yirmi varaklık bir bölüm, Ebû Abdurrahman es-Sülemî ve görüşlerine ayrılmıştır. Geri kalan kısımda ise Ebû Hâşim es-Süfî'den başlayarak 200 kadar süfinin biyografisi yer almaktadır. Abdülgafür-i Lârî *Mirkâtü'l-edvâr fi't-târîḥ*, *Tercemetül-Uşûli'l-âşere ve şerḥuhû*, *Ḥavâşî-yi Gâfûriyye* (yazma nüshaları için bk. Ahmed-i Münzevî, *Fihrist*, II/1, 1082) adlı eserlerini Farsça, *Hâşiye 'alâ şerhi'l-Câmî li'l-Kâfiye* (İstanbul 1253, 1272, 1322) adlı eserini de Arapça olarak kaleme almıştır. *Mirkâtü'l-edvâr fi't-târîḥ* ile *Hâşiye 'alâ şerhi'l-Câmî li'l-Kâfiye* adlı eserler Molla Muslihüddîn-i Lârî'ye de (ö. 797/1571) nisbet edilmiştir.

Abdülgafür el-Fârîsî'nin *Mecma'u'l-garâ'ib ve menba'u'r-regâ'ib* adlı eserinden bir sayfa (İÜ Ktp., nr. 1805, vr. 1*)

BİBLİYOGRAFYA :

Reşahât Tercümesi, s. 189; Ma'sûm Alî Şâh, *Tarâyıku'l-hakâyık*, Tahrân 1316-19/1898-1901, III, 48; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 588; Zebîhullah Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İrân*, Tahrân 1977, IV, 354, 356; Muhammed Muîn, *Ferheng-i Fârisî*, "Abdülğafûr" md., s. 180 vd.; A. Münzevî, *Fihrist*, Tahrân 1349 hş., II/1, s. 1082; Serkis, *Mu'cem*, II, 1584; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru lhyâi't-türâsî'l-Arabî), V, 269.

(DİA)

ABDÜLGANÎ el-CEMMÂİLÎ

(عبدالقنى الجمائلى)

(bk. CEMMÂİLÎ).

ABDÜLGANÎ el-EZDÎ

(عبدالقنى العزدي)

Ebû Muhammed Abdülğanî
b. Saîd el-Ezdî
(ö. 409/1018)

Mısır'ın meşhur hadis hâfızı ve
ensâb* âlimi.

332'de (943-44) Kahire'de doğdu. Küçük yaştan itibaren ilim tahsiline başladı. Osman b. Muhammed es-Semerkanî, Ebû Bekir el-Meyâne'î ve Dârekutnî gibi âlimlerden hadis okudu. Hadis tahsili için çıktığı uzun yolculuklardan sonra Mısır'a döndü ve kısa zamanda devrinin ileri gelen hadis hâfizlarından biri olarak kabul edildi.

Güvenilir (sika*) oluşu hakkında hiçbir tereddüt bulunmayan Abdülğanî, aynı zamanda mükemmel bir ensâb bilgisine sahipti. Kendisinden Ebû Abdullah el-Kuzâî, Abdürrahîm b. Ahmed el-Buhârî ve Ebû Ali el-Ahvâzî gibi birçok âlim hadis rivayet etmiştir. İbn Abdülber de ondan icâzet usulüyle hadis almıştır. 7 Safer 409 (25 Haziran 1018) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *el-Mu'telif ve'l-muhtelif fi esmâ'i'r-ricâl* (ft esmâ'i nakaletil-hadîs). İsim, lakap ve nisbelerinin yazılışını aynı fakat okunuşu farklı olan râvilerle ilgili bu eserin muhtelif yazmaları vardır (bk. Sezgin, GAS, I, 224). Müellif, Dârekutnî'nin eserinden sonra konusundaki ikinci eser olan *el-Mu'telif*'i aslında hocası Dârekutnî'den edindiği bilgilerle yazmış, tamamlayınca ona arz etmiş, o da Abdülğanî'den kitabın rivayet hakkını alabilmek için onu kendisine okumasını istemiştir. Esere Ca'fer b. Muhammed el-Mustağfirî (ö. 432/1040-41) tarafından bir zeyil yazılmış, kitabı Mu-

hammed Ca'fer ez-Zeynî yayımlamıştır (Allahâbâd 1327). 2. *Müştebihü'n-nisbe. İştibâhü'n-niseb ve el-Müştebih fi'n-nisbe* adlarıyla da anılan, yazılıştaki aynı fakat okunuş ve mâna itibarıyla farklı nisbelere dair olan bu eserin Türkiye kütüphanelerinde birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Ayrıca eser *el-Mu'telif ve'l-muhtelif* ile birlikte basılmıştır. 3. *Kitâbü'l-Ğavâmi'z ve'l-mübhemât*. Hadislerin sened ve metinlerinde kendilerinden "racül, ibnü fülân veya bintü fülân" şeklinde kapalı bir ifadeyle bahsedilen râvilerin kimler olduğunu araştırıp belirtmeye çalışan bu eserin yazmaları Beyazıt Devlet (Fezullah Efendi, nr. 261/1) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/1) kütüphanelerinde bulunmaktadır (Fezullah Efendi nüshası için bk. Weisweiler, s. 94, nr. 62). 4. *İzâhu'l-ışkâl fi'r-ruvât*. İlk üç kitap gibi hadis râvilerinin isimleriyle ilgili olduğu anlaşılan eserin iki nüshası Haydarâbâd-Âsafîyye (nr. 3/324) ve Haydarâbâd-Saîdiyye (Ricâl, nr. 53) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 5. *Keşfü'l-evhâm*. Yazmaları Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 624/14) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/6) kütüphanelerinde bulunan bu eseri, Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Medhal* adlı kitabında gördüğü bazı yanlışları tashih etmek için kaleme alan müellif,

eseri tamamladıktan sonra Hâkim'e göndermiş, o da tenkitlerinden dolayı kendisine teşekkür ve dua etmiştir. 6. *Kitâbü'l-Mütevârîn*. Haccâc b. Yûsuf'un zulmünden kaçıp saklanan âlimleri konu edinen bu eserin tek yazma nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Mecmûa, nr. 71/2). Bir risâleden ibaret olan bu eser Muhammed Âl Yâsîn tarafından neşredilmiştir (MMLADm., L (1979), s. 552 vd.). 7. *er-Rubâ'îyyât fi'l-hadîs*. Yazmaları Beyazıt Devlet (Fezullah Efendi, nr. 261/3) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/3) kütüphanelerindedir. 8. *el-Fevâ'idü'l-muntekât 'ani's-şüyûhî's-şikât* Yazma nüshaları Ezher (I, 576, Mecmûa, nr. 305) ve Bağdat Evkaf (nr. 2886/4) kütüphanelerinde bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 223-224; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1375-77/1955-57, III, 1047-1049; a.m.f., *A'lâmü'n-nübelâ*, XVII, 268-273; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 353; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, III, 188-189; Max Weisweiler, *Istanbul Handschriftenstudien zur Arabischen*, İstanbul 1937, s. 94, nr. 62; Sezgin, GAS, I, 223-225; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru lhyâi't-türâsî'l-Arabî), V, 273-274; Serkis, *Mu'cem*, I, 428.

TALÂT KOÇYİĞİT

ABDÜLGANÎ en-NABLUSÎ

(عبدالقنى النابلسى)

(bk. NABLUSÎ, Abdülğanî b. İsmâil).

ABDÜLHÂDÎ

(JOHN GUSTAF AGUÉLI)

(عبدالهادى)

(1869-1917)

Avrupa'da İslâm tasavvufu ve İbnü'l-Arabî ekolünün tanınmasında önemli rol oynayan İsvçeli ressam, Şazeliyye tarikatı halifesi.

Stockholm'de doğdu. Asıl adı John Gustaf (İvan) Aguéli'dir. 1889'da resim yapmaya başladı. 1890'da Paris'e gitti. Ressam Emile Bernard'ın atölyesinde çalıştı. Bu sırada Société Théosophique'e girdi. 1892'de Marie Hout adında şair, filozof ve sosyalist bir kadınla dost oldu. Anarşizm mensuplarıyla yakın münasebetlerde bulundu. Polisin aradığı bir anarşizm üyesini evinde barındırdığı için tutuklandı. Hapishanede Arapça, İbrânce ve Malayca'yı öğrendi. Ha-

